

POGLEDI I MIŠLJENJA

Ruža Jeličić¹
Politehnička škola
Subotica

Primljen: 19.12.2022. godine
Prihvaćen: 29.06.2023. godine
UDC: 37.018.2:159.922.7
DOI: 10.19090/ps.2023.1.3-14
Stručni naučni rad

DJECA BEZ ADEKVATNE RODITELJSKE LJUBAVI

„Želim da moji roditelji budu brižni, da se brinu za mene, da me ljuljaju, da me maze, da me hrane, da me vole... Pa, trebaju mi takvi roditelji.”
Jasminka Petrović „Hoću kući!”, str. 30

Apstrakt

Roditelji su izvorište sustava vrijednosti svakoga djeteta, oni predstavljaju oslonac u svim onim životnim situacijama u kojima se djete nalazi. Bilo da je riječ o sretnim ili tužnim situacijama, roditelji su ti koji podupiru, hrabre, kritiziraju, usmjeravaju itd. Gledaju li se roditelji iz perspektive djeteta, oni za njega predstavljaju „obrazac“ po kojemu će djelovati. Narušenošću roditeljske kohezivnosti dijete gubi taj „obrazac“ preko kojega je trebalo djelovati. U ovom radu primarni naglasak će biti na djeci koja odrastaju bez odgovarajuće roditeljske ljubavi, djeci koja na određeni način imaju drugačiji put odrastanja, sazrijevanja i izgradnje sebe kao ličnosti. Za djecu u situacijama narušene obiteljske kohezije organizirane su radionice „Ljubav u mraku” u suradnji s Centrom za socijalni rad u Subotici s ciljem da im se pruži podrška i poticaj da dublje prouče i osvijeste utjecaj roditelja, da vide i dožive svoje roditelje i odrastanje na potpuno novi način, da se oslobode unutarnje sabotaže, potisnute krivnje i srama. Ovaj rad bavi se ozbiljnim pitanjem: ako se dijete ne može osjećati voljeno od roditelja i nosi ožiljke na duši, kako se može osjećati sigurnim, prihvaćenim i vrijednim u velikom svijetu?

Ključne riječi: dijete; roditelj; roditeljska ljubav; lažno ja; očekivanja roditelja

---

¹ ruzajelicic12@gmail.com

Uvod

Obitelj je osnovna ljudska stanica s kojom počinje civilizacija. Obitelj bi trebala biti zajednica ljudi koji su se našli u slobodi i ljubavi u želji da imaju potomstvo koje će se odgajati u ljubavi i slozi. Međutim, živimo u vremenu promjene roditeljskih uloga u obitelji. Roditelji, nesigurni u sebe, teško nalaze međusobno zajednički jezik. Ne mogu postići ravnotežu u obitelji, prema djeci se odnose ravnodušno, neiskreno, zbunjeno, ambivalentno i s deficitom pažnje, razumijevanja i ljubavi. U procesu roditeljstva poučavaju se vještine transformacije i rasta, prateći razvoj i rast djeteta. Biti roditelj jedna je od najzahtjevnijih uloga, što znači stajati negdje u pozadini i navijati za svoje dijete s puno ljubavi, razumijevanja i strpljenja od srca. Također, biti roditelj znači stvarati, podržavati i pružati riječi podrške kada je to potrebno. Roditelji moraju biti pokretačka snaga i energija kako bi osnažili ono najbolje u djetetu. Roditelji se moraju stalno preispitivati i rasti. Roditelje možemo metaforički predstaviti kao lidere koji odgajaju uspješne i dobre ljude; lidere koji su spremni prepoznati i podržati talente svoje djece te ih voditi ne samo motivacijskim riječima već i svojim primjerom. Biti lider ne znači kontrolirati već usmjeravati dijete da jednog dana bude najpotpunija i najbolja verzija sebe.

Djeca se rađaju kao potpuno čiste duše, iako su osjetljiva i empatična prema emocijama svojih roditelja. Već u fetalnom razdoblju preuzimaju strahove i traume svojih roditelja. Vrlo brzo primijete kada su neželjeni i/ili nevoljeni. Djeca su poput holografskih otisaka svojih roditelja i predaka. Često preuzimaju negativna uvjerenja roditelja, obitelji i sredine u kojoj odrastaju te od malih nogu stvaraju život u skladu s tim. Roditelji često griješe odgajajući svoje dijete prema kriterijima koji im odgovaraju. Ako je dijete zanemareno, usamljeno, pod stalnim pritiskom, kod djeteta može postojati osjećaj ogorčenosti, napuštenosti i tuge. Kako bi dijete izraslo u zrelu i samouvjerenu osobu potrebna mu je velika podrška, a prije svega bezuvjetna ljubav, razumijevanje i suosjećanje roditelja. Navedeno potvrđuju i ispovijesti djece koja su redoviti posjetitelji Centra za socijalni rad u Subotici i koja su sudjelovala u radionicama „Ljubav u mraku” koje su organizirane sa ciljem da im se pruži podrška i poticaj da dublje prouče i osvijeste utjecaj roditelja, da vide i dožive svoje roditelje i odrastanje na potpuno novi način, da se oslobode unutarnje sabotaže, potisnute krivnje i srama.

Radionice su bile namijenjene djeci od 10 do 15 godina koja su bila zlostavljana i zanemarivana od strane roditelja. Na temelju individualnih seansi, tehnika otpuštanja i iscjeljivanja traume, razgovora i korisnih savjeta terapeuta, djeci je pokazano da ne mogu promijeniti ono što se dogodilo, ali da mogu promijeniti svoju percepciju te način na koji promatraju i doživljavaju situaciju. Na taj način djeci je omogućeno da prihvate ono što im se dogodilo, da prošlost ostave u prošlosti, da budu istinski prisutni u sadašnjosti i da svjesno grade budućnost kakvu žele i zaslužuju. Djeca na radionicama imala su puno želja, ali podsvjesno nisu vjerovala da to zaslužuju jer su bila ljuta i ogorčena na roditelje, pa stalno nisu bila dovoljno dobra, lijepa, pametna, talentirana, uspješna za sebe i svijet. Na

radionicama je djeci objašnjeno da zamke uma mogu riješiti tako da se uzdignu do središta srca, a kada odatle promatraju i osjećaju svoj život, otvaraju svoj um novim perspektivama, dubljem razumijevanju i spoznaji da je sve upravo onako kako treba biti, da su sve njihove patnje njihovi dragocjeni učitelji i da su roditelji radili najbolje što su mogli i znali. Kod djece je odgovarajućim tehnikama bilo osviješćeno da ih roditelji nisu opteretili, već blagoslovili životom te da su sve lekcije i izazovi koje su dobili od roditelja zapravo smjernice prema njihovom pravom putu, odnosno prema njihovoj osobnoj svrsi i misiji.

Očekivanja roditelja

Vizija djeteta o njegovu mjestu u svijetu je oblikovana očekivanjima roditelja. Oni su prvi model prema kojem se dijete formira. Uvijek su u centru pažnje, jer dječje oči prate svaki njihov korak (Jerotić, 2017; Lovrinčević, 2012; Montessori, 2016). Za neke roditelje dijete je nježno, nevino, krhko i potrebna mu je pažnja i empatija da bi izraslo u lijepu osobu; za druge je dijete sebično, okrutno, manipulativno i može se pretvoriti u korisnu osobu samo ako mu se slome volja i nametne stroga disciplina (Gonzalez, 2012). Dijete se može odgajati da bude ono što roditelji žele da bude. S djetetom roditelji mogu steći poštovanje, ljubav i divljenje, uz njega se mogu osjećati snažno, sretno i ispunjeno (Juul, 2021).

U odnosu dijete-roditelj istovremeno se formira i djetetov odnos prema Ti, prema svijetu i prema vlastitom tijelu. Taj odnos je ontogenetska osnova „u svetu biti, jedno s drugim biti i u samome sebi biti“ (Jerotić, 2017). Posljedica kvalitetnog preživljavanja odnosa u koji je utkano puno ljubavi, razumijevanja i realnih očekivanja je stjecanje sigurnosti i povjerenja u stvarnost i kontinuitet svijeta, kao i razvoj pozitivno-integralnog Ja u djetetu (Jerotić, 2017; Tsabary, 2018). To je Ja koje je u stanju asimilirati i integrirati prijetnje koje dolaze izvana i one iznutra, kao što su strah, ljutnja, bijes itd. Kod djeteta koje se ne može nositi s negativnim iskustvima i očekivanjima koja dolaze od roditelja umjesto „normalnog Ja“, razvija se „Ja - iz nužde“, čije Ti – iskustvo karakterizira nesigurnost i bespomoćnost (Jerotić, 2017). Takvo dijete je ispunjeno dubokim osjećajem krivnje, bespomoćnosti, napuštenosti i izgubljenosti (Jerotić, 2017; Bak i Forvard, 2010).

Roditelji trebaju prilagoditi očekivanja ne samo djetetovom temperamentu i trenutnim okolnostima, već i dobi, razvojnim potrebama i potencijalima djeteta (Lovrinčević, 2012). Samouvjereni i smireni roditelji koji njeguju bliskost s djetetom prepoznat će iskrene želje i potrebe djeteta te će uspostaviti pravu mjeru autoriteta i postavljenih granica. Oni su usmjereni na praćenje djeteta, otvoreni prema njegovim potrebama, rado odgovaraju na njegova pitanja, a način discipliniranja usmjeren je na podržavanje dobrog ponašanja (Pentli, 2008). Na taj način djeca postaju osobe koje su emocionalno tople i stabilne, lako se uklapaju u društvo i dobro se snalaze u stresnim situacijama pronalazeći učinkovita rješenja. Takva djeca su sretna, stabilna i zadovoljna (Tsabary, 2018).

Nepouzđani, nesigurni i ambivalentni roditelji negativno utječu na prirodni proces integracije djetetovih vrijednosti (Jerotić, 2017). Služeći roditeljima kao lutka koja se vuče na jednu, pa na drugu stranu, dijete ne može steći adekvatnu predstavu o svojoj vrijednosti i značaju. Dijete prvo počinje mrziti sebe, a zatim projicira mržnju na svoje roditelje i cijeli vanjski svijet (Greenspan, 2013). Kada dijete primijeti da će ga jedan od roditelja prihvatiti samo ako ispuni njegova očekivanja i okrene se protiv drugoga, uči neku vrstu pogubnog stava: „Bit ću prihvaćen, siguran i voljen ako izaberem jedno protiv drugog!” (Jerotić, 2017, 78). Osnovni zakon u odgoju trebao bi biti: ne nametati se djetetu svojim egoizmom. To mogu postići samo oni probuđeni roditelji koji su svjesni svojih „crnih točaka” (Jerotić, 2017).

Lažno ja

Sebični, samoljubivi, narcisoidni roditelji ne mogu zamisliti razvoj svog djeteta drugačije od načina na koji su se sami razvijali (Jerotić, 2017). Često imaju nerealna očekivanja i žele da ih djeca nadmaše ili krenu njihovim stopama. Stoga očekuju da dijete reproducira sliku koju imaju o sebi. Takvi zahtjevi prodiru do najsitnijih detalja oponašanja, pri čemu majka očekuje da kćer nosi istu frizuru i model cipela, dok otac očekuje da sin vozi istu marku automobila i predstavlja isključivo njegovu ideologiju življenja. Takvoj djeci je teško samostalno se razvijati, pa ostaju na razini oponašanja ili primitivne identifikacije s roditeljima jako dugo ili zauvijek (Jerotić, 2017).

Neka su djeca teret roditeljima zbog svog unutarnjeg bogatstva (znatiželja, inteligencija, budnost, snaga iskustva). Darove svog djeteta pokušavaju poništiti uz pomoć imperativa i propisa. Na taj način odbacuju ono najautentičnije i najbolje u svom djetetu, potiskujući ga i spiječavajući ga da dođe do izražaja (Juul, 2021). Djeca koja nisu bila istinski voljena i koja su prihvaćena samo zbog svoje poslušnosti i ispunjenih očekivanja u jednom će trenutku osjetiti potrebu da žive svoje pravo ja i više se ne moraju žrtvovati za „ljubav” koja ih u osnovi ostavlja praznih ruku. Pristup našem istinskom ja dolazi do izražaja tek kada se više ne bojimo svetih osjećaja ranog djetinjstva (Miller, 2001).

Prilagodba roditeljskim očekivanjima i imperativima dovodi do pojave lažnog ja (Miller, 2001). Dijete razvija stav i ponašanje koje pokazuje samo ono što se od njega traži. U tom slučaju, istinsko ja se ne može manifestirati, razvijati i razlikovati. Narušen je integritet djeteta i time je odsječeno ono prirodno i spontano u njemu. Dijete se osjeća osiromašeno, prazno i besmisleno (Greenspan, 2013). Stalno se doživljava iz perspektive drugih, neprestano se pitajući kakav dojam ostavlja, kakav bi trebao biti, kakve bi osjećaje trebao imati, je li ispunio tuđa očekivanja (Bak i Forward, 2010). Takva djeca uglavnom postaju agresivni i/ili depresivni ljudi, nestabilnih emocija, slabe samokontrole i nesigurnosti u društvenim odnosima. Prate ih zbunjenost, nesigurnost, malodušnost, ljutnja, očaj i zabrinutost (Lovrinčević, 2012).

Roditeljstvo je dinamičan proces, kod kojih su najpoželjnije roditeljske osobine otvorenost i spremnost na promjene u hodu (Lovrinčević, 2012). Važan preduvjet za

dobar emocionalni razvoj je djetetova potreba da ispituje sebe i svoje sposobnosti, da bude radoznalo i da istražuje i griješi (Montessori, 2016). Roditelji trebaju štiti dijete, njegovati prisnost s djetetom i otvoreno mu iskazivati ljubav. Na taj način će dobro upoznati dijete i moći će predvidjeti što mogu očekivati od njega u određenim situacijama (Milivojević, 2009).

Iluzija ljubavi

Ako roditelji nemaju strpljenja za dijete, ako ne slušaju dovoljno pažljivo njegova objašnjenja, ako ga ne grle i ne vole bezuvjetno, ako ga stalno kritiziraju, dijete će tražiti dokaz ljubavi (Milivojević, 2009). Prava ljubav se dokazuje kontaktom, poštovanjem i razumijevanjem. Roditelji često kvare svoju djecu. Pokvariti znači loše odgojiti, odnosno odgajati s malo ljubavi, nježnosti, pogleda, poljupca i zagrljaja (Metjuz, 2015). Zlostavljanje djece sve je veći problem. Veliki broj djece umiru od ruke roditelja, a mnoga dobivaju prijelome, modrice, ... (Metjuz, 2015). Alkohol, droga i život na marginama društva među bitnim su uzrocima zlostavljanja (Gonzales, 2012).

Agresija stranca može izazvati bol i strah kod djeteta. Međutim, ako tu agresiju uzrokuju roditelji, bol i strah prate zbunjenost, nerazumijevanje, krivnja i izdaja (Miller, 2001). Roditelji koji su agresivni često posežu za opasnim oblicima nasilja kao što su stalna kritika, ponižavanje, ismijavanje, vikanje ili prezir (Metjuz, 2015). Američki sociolog David Finkelhor naveo je tri ključna razloga zašto su djeca tako često žrtve nasilja i zlostavljanja: „djeca su slaba i ovisna o odraslima; pravni sustav ih ne nastoji zaštititi, a društvo ne osuđuje napade; djeca ne mogu birati s kim će ulaziti u odnose; ne mogu mijenjati okolinu kada to žele” (Gonzales, 2012, 115).

Djeca često osjećaju otpor i tugu jer im roditelji nisu bili dostupni za njihove primarne potrebe. Djetetu je stalno potreban kontakt i pažnja roditelja, pa je sposobno prihvatiti zlostavljanje kao dokaz ljubavi u nedostatku nečeg boljeg (Metjuz, 2015). Kako roditelji siju, tako i žanju (Juul, 2021). Prisilom, uvjetovanjem, verbalizmom, učenjem oponašanjem i hijerarhijskom organizacijom života roditelji razaraju sklad i ravnotežu koju je dijete steklo samim činom rođenja (Novković, 2000). Dijete se često osjeća kao životinja, a roditelj kao trener, vjerujući da je prisila siguran način da dijete zapamti i izvrši ono što se od njega traži (Novković, 2000). Omalovažavanje, kažnjavanje, premlaćivanje, vrijeđanje niz su oružja koje se koristi u prisili.

Roditelji često zaborave da svađe, optužbe, kritike, prijekori, psovke, govor mržnje također su nasilje (Pećnik, 2006). Riječi su oštro oružje. Kada se jednom izgovore, roditelji više ne mogu povući riječ, a verbalno nasilje otvara vrata drugim oblicima nasilja. Još bolnija oštrica emocionalnog nasilja uključena je i u verbalno nasilje – omalovažavanje, podcjenjivanje, ignoriranje, vrijeđanje, diskriminiranje i prezir djeteta (Pećnik, 2006). Sva negativna energija roditelja prelijeva se na dijete. Dijete tada postaje napeto i nesigurno, pa će biti samo sklonije agresivnim ispadima. Sva negativna energija roditelja prelijeva se na dijete (Pećnik, 2006).

Dijete odgojeno s malo ljubavi uz stalnu kritiku i omalovažavanje steći će vrlo loše mišljenje o sebi. Mislit će da je bezvrijedno i beznačajno, neće moći cijeniti svoje vrline, neće znati iskoristiti svoje potencijale, neće imati dovoljno samopoštovanja i samopouzdanja (Milivojević, 2009). Obraćanje djetetu s pozicije prijezira i podcjenjivanja njegovog bića je štetno i može izazvati razne psihopatološke poremećaje kod djeteta. Osnovni zadatak roditelja je naučiti dijete da je dovoljno dobro i ako nije najbolje. Roditelji trebaju pomoći djetetu da se osjeća dobro u svojoj koži, da realno sagleda svoje postupke i prihvati sebe onakvima kakvi jesu (Milivojević, 2009).

„Djeca odgojena s ljubavlju i poštovanjem su nježna i puna empatije. Djeca odgojena vikom viču. Djeca odgojena udarcima udaraju” (Gonzales, 2012, 71). Roditelji se iznenade kada njihovo poslušno dijete počne pokazivati nezadovoljstvo, nestašluk, destruktivno je, govori pogrdne riječi, svoje negativne emocije izražava na igračkama ili životinjama. Djeca koja su uskraćena za ljubav bez razloga su zločesta, zadirkuju i teroriziraju drugu djecu, raspiruju svađe, lome stvari, nasrtljiva su, nepristojna i neugodna kao pojava. Uzvrćaju jakim inatom, prkosom, pa čak i osvetničkom mržnjom. Roditelji često ne prepoznaju svoju ulogu u problemu. Često zatvaraju oči pred problemima koji se javljaju u socijalnom i emocionalnom razvoju djeteta, tražeći krivca na drugoj strani – društvu, školi, profesorima, ekonomskoj krizi,... (Lovrinčević, 2012).

Roditelji koji djetetu ne daju ljubav, već u djetetu traže krivca i stalno ga kritiziraju, samo jačaju djetetovo uvjerenje da ono nije dovoljno dobro. Kritičari ne podižu standarde i očekivanja, nego ih zapravo snižavaju. Djeca koja vjeruju da nisu dovoljno dobra nikada ne daju niti postižu svoj maksimum. Roditelji trebaju naučiti dijete da raste kroz pogreške i da sa svakom greškom bude bogatije za još jedno iskustvo (Ferrero, 2017). Tako će djeca na život gledati s ljepše i vedrije strane. Na taj način djeca uče optimizmu, navici koja će ozbiljno definirati njih i njihova očekivanja od života. Djecu treba učiti da budu iskrena prema sebi, a ne ograničena roditeljskim procjenama o tome što je za njih realno. Na taj način djeca postaju svjesna svojih dubokih vrijednosti i potencijala, koji predstavljaju najjaču unutarnju motivaciju i navigaciju (Ferrero, 2017).

Dijete je idealno stvorenje, krasi ga dobrota i privrženost (Popov, 2016). Ljubav djeteta je apsolutna, nesebična, čista. Uskratiti djetetu ljubav je isto što i ugušiti dijete. Prva zagonetka djeteta je da ono raste pod ljubavlju i milosrđem kao cvijet pod vodom i suncem (Popov, 2016). Umjesto da viču i omalovažavaju malo nezaštićeno stvorenje, roditelji svojim potomcima duguju kraljevsku zaštitu i bezuvjetnu ljubav (Popov, 2016).

Radionica „Ljubav u mraku”

Smatra se da je 20. stoljeće vrijeme kada se više pažnje počinje posvećivati djeci i njihovoj zaštiti. Tako se i institucionalna zaštita djece počinje intenzivnije razvijati.

Strah, nemir, nesigurnost, nepovjerenje i agresija prema socijalnom okruženju učestaliji su kod djece koja su tijekom razvoja bila uskraćena za podršku, ljubav, povjerenje ili sigurnost, koje svaka zdrava obitelj pruža djetetu. Čak je primijećeno kako su ova djeca sklona povlačenju u sebe, kako imaju probleme s koncentracijom i nisu u stanju racionalno riješiti konflikte na koje nailaze u socijalnome okruženju (Greenspan, 2013). Centar za socijalni rad obavlja funkciju tijela skrbništva te poduzima potrebne mjere radi zaštite prava i interesa djeteta. Centar za socijalni rad intervenira u obiteljske odnose u slučajevima kada se obitelj ne odnosi odgovarajuće prema svojim članovima, ne vrši pravilno svoje roditeljske dužnosti, čemu je posljedica zapostavljanje njege djeteta, odsustvo brige o školovanju i stručnome osposobljavanju, napuštanje ili zlostavljanje. Socijalne službe u Subotici različitim intervencijama nastoje provesti niz aktivnosti koje pomažu obitelji da ponovno počne vršiti svoje funkcije. Jednu od tih aktivnosti predstavljaju i radionice pod nazivom „Ljubav u mraku”.

Radionice su bile namijenjene djeci od 10 do 15 godina koja su bila zlostavljana i zanemarivana od strane roditelja sa ciljem da im se pruži podrška i poticaj da dublje prouče i osvijeste utjecaj roditelja, da vide i dožive svoje roditelje i odrastanje na potpuno novi način, da se oslobode unutarnje sabotaze, potisnute krivnje i srama. Različitim tehnikama i psihoterapijskim pristupom djeci je bilo omogućeno da oslobode svoju iskonsku prirodu i pomire se sa sobom, a glavni korak na tom putu bio je pomiriti se s roditeljima, odnosno prestati im zamjerati i prihvatiti ih upravo onakve kakvima jesu. Razumijevanjem roditelja djeca su se oslobodila unutarnjih blokada, potisnule ljutnje, nezadovoljstva i bijesa. Pretvaranje problema u rješenje pretvara blokade u uvide. Ovaj proces je oslobađajući, ali nije lak, zahtijeva predanost i hrabrost, zahtijeva svjestan napor i prihvaćanje potisnutih emocija, što uglavnom nije ugodno, ali je potrebno. Djeca su bila naučena kako da oslobode potisnute ljutnje, krivnje, strahove, tuge, sramove,... i dopuste sebi duboko unutarnje olakšanje. Uz dobre terapeute i podupiruću praksu djeca su naučena poštovati svoju bit, poštovati i cijeniti sebe, biti odani sebi i vlastitom postojanju, slijediti mudrost srca i ostvarivati svoje životne ciljeve, oslobađati se vidljivih i nevidljivih vezanosti koje su ugrožavale njihov mir i sreću, da imaju zdravu autonomiju (samostalnost u skladu s godinama), da imaju zdrave granice prema sebi i drugima, da imaju realna očekivanja od sebe i drugih, da ne teže savršenstvu nego autentičnosti, da poništavaju strahove, traume, ljutnju, nezadovoljstvo te razvijaju hrabrost i sposobnost za ljubav.

Suradnja s tom djecom pokazala je da se uspostavljanje atmosfere psihičke sigurnosti odvija isključivo u obitelji koja je ispunjena razumijevanjem, poštovanjem i ljubavlju. Upravo ta sposobnost uspostavljanja sigurne atmosfere postaje nužna vještina roditelja, pri čemu je poželjno da postoji otvorena komunikacija o željama, potencijalima, idejama, izazovima i brigama djeteta kako bi se složeni problemi mogli učinkovito i uspješno rješavati dugoročno. Ispovijesti djece pokazale su da se u obitelji ispunjenoj bezuvjetnom ljubavlju mogu fokusirati na brzo učenje i stjecanje dragocjenog iskustva, umjesto da ih obuzima strah i dostizanje perfekcije. Samo u takvoj obi-

telji djeca mogu osjetiti snažan osjećaj pripadnosti, povezanosti, uzvišene svrhe, što povećava suradnju i produktivnost. U nastavku navodimo ispovijesti nekih od njih:

„Moja majka stalno priča o mojim manama i toliko me kritizira da je normalno da sumnjam u sebe. Često pomislim da sam beskorisna, kako ona tvrdi, tada se osjećam nesretno, ogorčeno i mrzim cijeli svijet. Ja sam loša, nevažna i želila bih biti netko drugi. Kako je moguće da sam se nekako izgubila? Čini mi se da nemam nikakve veze sa svojom nutrinom. Kao da nikad neće biti bolje. Sve ovo nema smisla. Čeznem da budem voljena, prihvaćena i sretna.” Djevojčica, 12 godina

„Nemati roditeljsku ljubav je isto što i izgubiti sebe. Osobnost više ne postoji. Ne želim više imati svoje "ja", od svega što sam bio ostaje samo patnja. To je isto, samo na drugačiji način, kao da si se izgubio. Sve oko vas se odmah pokvari. Život izgleda čudno i gubi svaki šarm. Težak je osjećaj kad znaš da si nepoželjan. Imam strah. Bojim se drugih. Bojim se da nikad neću biti voljen.” Dječak, 12 godina

„Nikad nisam osjetila roditeljsku ljubav. Ne znam što ona predstavlja. Tata je mrzio mamu i mene. Jednom me pozvao na stranu i rekao: „Ne mogu ostati. Ne volim više ni tvoju majku ni tebe.” Često nas je vrijeđao i tukao. Moja majka je hospitalizirana zbog živčanog sloma. Često se gubila u tabletama i alkoholu, a ja sam bila prepuštena sama sebi. Živim u stalnom strahu. Bojim se da se mama ne predozira i ne umrije. Bojim se ići u školu jer nemam dovoljno samopouzdanja, ne mogu se ni s kim sprijateljiti i ocjene su mi postale loše. Čudno, toliko je ljudi na svakom koraku, a ja sam tako sama. Često gledam u sunce i idem u tom smjeru.” Djevojčica, 11 godina

„Ljut sam i tužan jer je moja majka često povrijeđivala brata i mene. Obećao sam da nikada nikoga neću emotivno povrijediti kao što je moja majka povrijedila mene. Ponekad vam u životu treba samo jedna osoba koja će vam dati malo nade. U mom slučaju to je baka. Moj brat i ja sada živimo s našom bakom. Često razgovara s nama, razumije nas i voli. Nikad nisam mogao zamisliti da ću jednog dana imati normalan život. Našao sam snage oprostiti majci i sada mi je puno bolje.” Dječak, 10 godina

„Ljubav nije kad mi kupujete skupe darove da vam oprostim što vas imam tako malo u mom životu. Ljubav nije kad me gušite, remetite moju prirodu, kad me činite ovisnim o svemu, pa i o sebi, istovremeno me proglašavajući nesposobnim, parazitom i kretenom. Ljubav nije kad me plašite da ćete umrijeti ili ostaviti me ako ne učinim sve što ste zamislili. Ljubav nisu sve vaše podjele na dobro i loše, očekivano i neočekivano, lijepo i ružno. Želite da se pretvorim u vašeg robota koji samo ispunjava vaše upute. Čovjek ima priliku primiti nešto novo i krenuti novim putem, a robot je otvoren samo za jedan put – put koji mu se nameće.” Dječak, 14 godina

Roditeljska ljubav - nepresušni rezervoar

„Ljubav je osobni kontinent, pun emocija i pitanja... Ljubav nas otvara, zbog nje se preispitujemo, zbog nje drhtimo. Sigurno je da postojimo zahvaljujući njoj!” (Klerže i Vijale, 2012, 4) Ljubav nam udahnjuje život. Najdragocjeniji osjećaj

je biti voljen, osjećaj da smo nekome neprocjenjivi, da smo važan dio nečijeg svijeta. Rođeni smo sa sposobnošću da volimo, ali način na koji ćemo voljeti nije programiran. Dijete uči voljeti. Da biste naučili voljeti, morate biti voljeni. Roditelji bi trebali biti nepresušni rezervoar ljubavi iz kojeg dijete puni baterije kako bi sigurno i sretno koračalo kroz život (Ferrero, 2017). Djeca ljubav koju primaju od roditelja ugrađuju u vlastitu sliku o sebi. Kada odrastu, djeca imaju isti odnos prema sebi kakav su imali roditelji prema njima (Milivojević, 2009).

Zaključci djece koja su sudjelovala u radionicama su sljedeći: roditelji trebaju svoje dijete da podržavaju i prihvaćaju takvog kakvo jest; roditelji trebaju naučiti dijete da poštuje sebe i svoju okolinu, da prihvati život i postane odrasla osoba ispunjena samopouzdanjem i samopoštovanjem; roditelji trebaju vlastitim primjerom pokazati svom djetetu kako graditi kvalitetne odnose s ljudima, prirodom i životnim situacijama. Ako dijete ima tu sreću da odrasta u okruženju koje se može oponašati i koje mu je dostupno u funkciji njegovog razvoja, onda to dijete može razviti zdravo mišljenje o sebi. Svako dijete ima sposobnost upotrijebiti svaku afektivnu hranu, kao i svaki najmanji poticaj u svojoj okolini (Miller, 2001). Bliski kontakt od najranijih godina života daje djetetu potrebnu snagu da izdrži nedaće. U suvremenoj psihologiji ovaj je fenomen poznat kao rezilijenca, odnosno otpornost na stres (Gonzales, 2012). U razumnom pristupu vlastitim osjećajima i željama dijete pronalazi svoju sigurnost i samopoštovanje. On/ona tada može slobodno izraziti svoje osjećaje bez brige da će nekoga učiniti nesigurnim (Greenspan, 2013).

Na temelju suradnje s djecom koja su sudjelovala u radionicama možemo zaključiti da roditelji otvaraju put otkrivanju i izgradnji djetetove osobnosti; da obitelj ima ulogu utočišta; da je ljubav temelj obiteljske sreće; da bi roditelji svom djetetu trebali svakodnevno iskazivati ljubav u obliku sitnica kroz nježnost, kvalitetan dijalog, ljubaznost, pažnju, humor, procedure za koje se ništa ne očekuje zauzvrat. Roditeljska ljubav ne smije biti uvjetovana. Dijete zaslužuje ljubav samo zato što postoji. Kada roditelji imaju dovoljno ljubavi i razumijevanja, rezultat njihovog odgoja bit će socijalizirano dijete koje pokazuje svoju prirodnost, spontanost i integritet svoje osobnost. Takvo dijete ima sve potencijale da izraste u zdravu i kreativnu osobu koja će pronaći dobar odnos između posla, odmora i zabave; koja će rado i kreativno prihvatiti život. Izražavanje dosljednosti, poštenja, topline i vedrine roditelja pokazuje da dijete zaslužuje ljubav i poštovanje kao zasebna osoba. Istodobno, pomažu djetetu da razvije osjećaj samoidentiteta, prihvati sebe i stekne osjećaj vlastite vrijednosti .

Roditelji će imati kormilo života u svojim rukama kada se odluče za stvaralački odgoj pun ljubavi koji spaja dijete sa svojom biti, dijete s čovjekom, dijete s prirodom, dijete sa životom, ukida sve fronte, ukida ratove i ostvaruje vrhunске etičke ideale: psihofizičko zdravlje djeteta, kreativnu inteligenciju i ljudskost (Novković, 2000; Težak, 2005). Ako žele osigurati pozitivan i zdrav rast svog djeteta, potrebno je da roditelji stvore pozitivne uvjete za ostvarenje svih nagona u njemu. Dijete ima pozitivan sustav očekivanja i potrebu da mu se ponudi kvalitetan sadržaj, da se eliminira uvjeto-

vanost, prisila i verbalizam i omogućiti viši oblik učenja, samoučenja (Novković, 2000). Roditelji trebaju stalno motivirati dijete za brojne aktivnosti i dati mu slobodu da prihvati ili odbije ponudu, da prestane ili se vrati istoj aktivnosti. Njihova je glavna uloga da uz puno ljubavi potaknu dijete da pronađe svoj put samospoznaje (Novković, 2000; Ferrero, 2017).

Dijete uočava, oponaša i prihvaća sve te oblike altruizma, blagosti, poštovanje prava, ljubav koja se javlja u njegovom okruženju (Montessori, 2016). Roditelji su dužni uočiti, pohvaliti i poticati moralne i prosocijalne oblike djeteta (Montessori, 2016). Ove zadaće najbolje ispunjavaju u obiteljskoj atmosferi koju stvaraju dosljedni (autoritativni) roditelji koji djetetu pružaju podršku, sigurnost i toplinu, koji su dosljedni u postavljanju granica i pravila ponašanja te zahtijevaju od djeteta disciplinu, samokontrolu i poštovanje (Tsabary, 2018; Lata, 2015). Najslabije odgojno-obrazovne zadaće postižu nemarni roditelji koji ne brinu o svojoj djeci ili kruti (autoritarni) roditelji koji stalno kontroliraju dijete umjesto da ga podržavaju ili popustljivi roditelji koji previše popuštaju djetetu i ne znaju kako postaviti granicu (Težak, 2005). Tjelesno kažnjavanje, ljubavni deficit i prijetnje nisu najprikladnije metode razvoja prosocijalnog ponašanja. Za razvoj sretnog, ispunjenog, samostalnog i voljenog djeteta najprihvatljiviji je obrazovni obrazac koji se sastoji od objašnjavanja i razgovora, ljubljenja i grljenja, povjerenja i razumijevanja (Tsabary, 2018).

Autor Steve Biddulph (2003) zaključuje da su ljudskim bićima potrebna dva osnovna osjećaja. Moraju se osjećati dobrodošli i cijenjeni (Biddulph, 2003). Isti autor navodi da postoje dvije vrste roditeljske ljubavi: meka i čvrsta ljubav (Biddulph, 2003). Meka ljubav je sposobnost roditelja da budu opušteni, topli i puni osjećaja, da vjeruju svom instinktu i da odbace mnoge pritiske okoline kako bi bili uz svoje dijete (Biddulph, 2003). Čvrsta ljubav je sposobnost roditelja da budu pažljivi, ljubazni, pun razumijevanja, ali strogi prema svojoj djeci – da postave jasne granice kojih se disciplinirano pridržavaju bez ljutnje, bez slabosti i popustljivosti (Biddulph, 2003). Obje vrste ljubavi moraju se aktivirati kako bi djeca dobila sve što im je potrebno za normalan rast i razvoj. Roditelji bi trebali očistiti živote svoje djece i raditi na ozelenjavanju njihovog djetinjstva. Moraju sačuvati ono što je rijetko, prirodno i divlje u njihovu djetetu. To je zahtjevan proces koji se postiže blokiranjem potrebnih napada i pritisaka (Biddulph, 2003; Ferrero, 2017; Težak, 2005).

Roditeljska ljubav je mjesto gdje se čuva i unapređuje zdravlje, gdje se razvijaju genetski potencijali stečeni rođenjem i sa kojeg se kreće iz vlastitog srca i srca djeteta (Novković, 2000). Zadatak roditelja je u najranijem razdoblju razvoja djeteta stvoriti pozitivne emocionalne uvjete, koji će djetetu omogućiti potpuni procvat izvornih potreba i buđenje ljudske svijesti (Novković, 2000; Biddulph 2003). Dijete treba obasipati pozitivnim emocijama: bezuvjetnom ljubavlju, radošću, hrabrošću, zadovoljstvom,... U humanim životnim uvjetima dijete je dobro, moralno i pošteno. Dijete je čovjekov otac (Novković, 2000). Roditelji se trebaju pobrinuti da otac bude čovjek visokorazvijene ljudske svijesti koji ima veliku ljubav prema životu i svakom poslu.

Zaključak

Imamo cijeli život da naučimo kako voljeti, kako dati ljubav svima oko nas i kako unijeti ljubav u sve što radimo. Ljubav se živi, na djelu i iskreno. Čini nas sretnima, daje nam mir, spokoj i zadovoljstvo. Tijekom života sjećamo se samo onih ljudi koji su nas najviše voljeli, inspirirali i koje smo iskreno cijenili. Ti ljudi sigurno su imali jedno zajedničko – vjerovali su u nas kada drugi nisu, vidjeli su u nama ono što drugi nisu, vjerovali su nam i poticali nas da budemo najbolja verzija sebe.

Svaki roditelj mora željeti kreativnu obitelj i to ostvariti. To je zajednica pozitivnih, veselih, slobodnih, prirodnih ljudi punih razumijevanja. U takvoj obitelji greške se priznaju i postaju putokazi; u takvoj obitelji nema sukoba i ne traže se krivci; to je mjesto gdje se stvaraju najkreativniji programi za pozitivan rast svakog člana. Težnja suvremenih roditelja trebala bi biti da su dobri roditelji, osigurati djetetu kvalitetno i bezbrižno djetinjstvo te ga pripremiti za samostalan i sretan život. Uloga roditelja dovodi ih u poziciju da se suoče sa svojim strahovima i pomaknu granice svojih mogućnosti, da saznaju koliko istovremeno mogu biti jaki i ranjivi, da se naljute zbog malih stvari, da prežive nemoguće, da budu nesebični i puni ljubavi.

Ako odrasta voljeno i zaštićeno, dijete ima hrabrosti u nešto se upustiti, odvažiti se ići naprijed, upoznati nove ljude, iskusiti nove aktivnosti, razmisliti što bi željelo postati. Takva djeca su vrlo intuitivna, puna ljubavi i suosjećanja, koja u sebi nose stoljetnu mudrost i empatiju prema drugima. Takva će djeca imati ljubav prema sebi, čovjeku, planeti; takva djeca će se kroz sve segmente života realizirati kao zdravi, kreativni i dobri ljudi.

CHILDREN WITHOUT ADEQUATE PARENTAL LOVE

Abstract

Parents are the source of every child's value system, they represent a support in all those life situations in which the child finds himself. Whether it's about happy or sad situations, parents are the ones who support, encourage, criticize, guide, etc. If parents are seen from the child's perspective, they are a "model" for him to act on. Due to the violation of parental cohesiveness, the child loses that "pattern" through which he was supposed to act. In this work, the primary emphasis will be on children who grow up without adequate parental love, children who in a certain way have a different way of growing up, maturing and building themselves as personalities. For children in situations of broken family cohesion, workshops "Love in the Dark" were organized in cooperation with the Center for Social Work in Subotica with the aim of providing them with support and encouragement to study more deeply and become aware of the influence of their parents, to see and experience their parents and growing up in a completely new way, to release internal sabotage, repressed guilt and shame. This pa-

per deals with a serious question: if a child cannot feel loved by his parents and carries scars on his soul, how can he feel safe, accepted and valuable in the big world?

Key words: child; parent; parental love; false self; parents' expectations

Literatura

- Bak, K. i Forvard, S. (2010). *Toksično vaspitanje: Emocionalna detoksikacija odrasle dece i zbnjenih roditelja*. Novi Sad: Psihopolis institut.
- Biddulph, S. (2003). *Još tajni srećne dece*. Novi Sad: Prometej
- Ferrero, B. (2017). *Vaša djeca imaju samo vas: Jedino odgoj može promijeniti svijet*. Zagreb: Salesiana.
- Gonsales, K. (2012). *Ljubi me mnogo! Kako odgajati decu s ljubavlju*. Beograd: Kreativni centar.
- Greenspan, S. (2013). *Sigurno dete*. Beograd: Eduka.
- Jerotić, V. (2017). *O roditeljstvu*. Beograd: Ars Libri.
- Juul, J. (2021). *Kako s ljubavlju reći NE: Jasni roditelji – snažna djeca*. Split: Harfa.
- Juul, J. (2021). *Poštovanje, povjerenje i ljubav: Što djeca trebaju od nas*. Split: Harfa.
- Klerže, S. i Vijale, N. (2012). *Ljubav: 100% tinejdžerska knjiga*. Beograd: Kreativni centar
- Lovrinčević, N. (2012). *Ko je gazda u vašoj kući? O (izgubljenom) roditeljskom autoritetu i kako ga (ponovo) steći*. Beograd: Kreativni centar.
- Lata, N. (2015). *Kako deci postaviti granice i pri tome sačuvati živce*. Novi Sad: Psihopolis institut.
- Metjuz, E. (2015). *Zaustavimo nasilje*. Beograd: Vulkan
- Miler, A. (2001). *Drama darovitog deteta*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića
- Milivojević, Z. (2009). *Mala knjiga za velike roditelje: priručnik za vaspitanje roditelja*. Novi Sad: Psihopolis institut
- Montessori, M. (2016). *Upijajući um*. Beograd: Miba Books
- Montessori, M. (2016). *Otkriće deteta*. Beograd: Propolis Books.
- Novković, M. (2000). *Porodični bukvar*. Beograd: Kub.
- Pećnik, N. (2006). *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*. Jasterbasko: Naklada Slap.
- Pentli, E. (2008). *Roditeljska moć: veština saradnje sa detetom*. Novi Sad: Psihopolis institut.
- Petrović, J. (2016). *Hoću kući!* Beograd: Odiseja.
- Popov, R. (2016). *Dete kao zagonetka*. Beograd: Bookland.
- Težak, D. (2005). *Priče o dobru, priče o zlu: priručnik za razvijanje moralnog prosuđivanja u dijece*. Zagreb: Školska knjiga.
- Tsabary, S. (2018). *Osviještena obitelj –ako odgajati samostalno dijete puno samopouzdanja*. Split: Harfa.